

РОЗДІЛ ІV. КРИМІНАЛЬНИЙ ПРОЦЕС ТА КРИМІНАЛІСТИКА; ОПЕРАТИВНО-РОЗШУКОВА ДІЯЛЬНІСТЬ

УДК 343.1 (430.1)

МЕЖІ СУДОВОГО РОЗГЛЯДУ В КРИМІНАЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ ФЕДЕРАТИВНОЇ РЕСПУБЛІКИ НІМЕЧЧИНА

Жук М.С., аспірант

*Національний університет «Острозька академія»,
вул. Семінарська, 2, м. Острог, Рівненська обл., Україна
Maria_Zhuk@yahoo.com*

У статті розглядається зміст меж судового розгляду в кримінальному процесі Федеративної Республіки Німеччина. Зокрема, досліджено питання допустимості, порядку та меж зміни обвинувачення в суді першої інстанції відповідно до чинного Кримінально-процесуального кодексу Федеративної Республіки Німеччина.
Ключові слова: Федеративна Республіка Німеччина, кримінальне судочинство, судовий розгляд, обвинувачений, обвинувачення, межі судового розгляду.

ПРЕДЕЛЫ СУДЕБНОГО РАЗБИРАТЕЛЬСТВА В УГОЛОВНОМ ПРОЦЕССЕ ФЕДЕРАТИВНОЙ РЕСПУБЛИКИ ГЕРМАНИЯ

Жук М.С.

*Национальный университет «Острожская академия», ул. Семинарская, 2, г. Острог, Ровенская обл., Украина
Maria_Zhuk@yahoo.com*

В статье рассматривается содержание пределов судебного разбирательства в уголовном процессе Федеративной Республики Германия. В частности, исследован вопрос о допустимости, порядке и пределах изменения обвинения в суде первой инстанции в соответствии с действующим Уголовно-процессуальным кодексом Федеративной Республики Германия.
Ключевые слова: Федеративная Республика Германия, уголовное судопроизводство, судебное разбирательство, обвиняемый, обвинение, пределы судебного разбирательства.

SCOPE OF A TRIAL IN THE CRIMINAL PROCEEDINGS IN FEDERAL REPUBLIC OF GERMANY

Zhuk M.S.

*National university of Ostroh academy, str. Seminar, 2, Ostroh, Rivne area, Ukraine
Maria_Zhuk@yahoo.com*

Searching for optimal model of the institute of scope of a trial in the criminal proceedings of Ukraine necessitates studying its counterparts in foreign countries. In this context, it is important to analyze criminal procedural legislation of the countries of continental legal system, which Ukraine belongs to. Criminal procedure legislation of Germany deserves a particular attention, which is one of the most stable in Europe.

The author reveals in this article the content and features of the scope of a trial in the criminal proceedings at first instance under the criminal procedure law of the Federal Republic of Germany. In particular, the author explores the issue of the admissibility of change of accusation during proceedings in criminal process of the Federal Republic of Germany and develops the issues of scope, procedure and entities authorized to change the charges.

The author of the article has concluded that the scope of a trial in criminal proceedings of Germany is determined by the conclusion to indict, which takes into account changes (if any) made by the court before to the accusation at the stage of committal for trial in deciding on the opening of the main judicial session.

The German Code of Criminal Procedure, as a rule, does not allow the spread of the trial to an act, which is not specified in the indictment. If it is necessary to bring the defendant to justice for acts other than that referred to in the indictment, the German law requires bringing a new charge. If under § 266 of the German Code of Criminal Procedure the prosecutor during the main trial extends prosecution to other offenses of the defendant, the court in its decision may include them in the current proceedings, only if these acts are within jurisdiction of the same court, and if the accused himself agrees with that.

The main purpose of proving in the criminal proceedings of Germany is ascertainment of the objective truth. During the original jurisdiction the court is entrusted with the obligation to establish the truth, and therefore it is an active

actor of proving, has broad discretionary powers, under which it can “in justice and fairness” take all necessary measures to ascertain the truth. Hence, it the court that is the subject of change of accusation in the trial court, while the prosecutor only expresses the idea of the need for this change.

Criminal procedural law of Federal Republic of Germany provides for the possibility of changing the legal qualification and scope of charges during the court proceedings, but only within the established limits and in the prescribed manner. As the means of ensuring the right of the accused to defense, the legislation obliges to inform the latter in advance about the change of charges, requires his consent to the additional adjudication of accusations in the same proceeding as the original one, and provides an opportunity to request about for the adjournment of the hearing to prepare for the defense.

Key words: Federal Republic of Germany, criminal proceedings, trial, accused, charges, scope of a trial.

З’ясування сутності та значення меж судового розгляду в кримінальному судочинстві України, пошук оптимальної моделі цього інституту є неможливим без дослідження його аналогів у зарубіжних країнах. Зокрема, необхідним є аналіз кримінально-процесуального законодавства країн континентальної правової системи, до якої належить також Україна. Визначальним у цьому контексті є вивчення меж судового розгляду за кримінально-процесуальним законодавством Федеративної Республіки Німеччина (далі – ФРН), яке є одним із найстабільніших у Європі.

Дослідженням кримінально-процесуального законодавства ФРН на різних історичних етапах займалися такі науковці, як І.Я. Фойницький, М.А. Чельцов-Бебутов, І.Д. Перлов, К.Б. Каліновський, Л.В. Голово, К.Ф. Гуценко, Б.А. Філімонов, В.П. Шибіко, В.І. Шишкін, А.В. Молдован, В.В. Молдован, П.В. Головенков та інші. Проте окремо в науковій літературі питання меж судового розгляду, а отже, і допустимості зміни обвинувачення в судовому провадженні в першій інстанції за кримінально-процесуальним законодавством ФРН не розглядалися, що саме зумовило вибір предмета й мети статті.

Межі судового розгляду в кримінальному судочинстві визначаються особою обвинуваченого та висунутим їй обвинуваченням відповідно до обвинувального акта. Встановлення меж судового розгляду є гарантією реалізації завдань кримінального провадження, засад презумпції невинуватості, змагальності, забезпечення права на захист, а також рівності перед законом і судом.

Процесуальний інститут меж судового розгляду в кримінальному процесі ФРН регламентується нормами Книги II Кримінально-процесуального кодексу ФРН (StPO – Strafprozessordnung) 1877 р. (з наступними змінами й доповненнями), що має назву «Провадження в першій інстанції» [1].

Стадії судового розгляду в кримінальному процесі ФРН передуює стадія віддання до суду (Розділ IV Книги II Кримінально-процесуального кодексу (далі – КПК) ФРН), завданням якої є здійснення судом перевірки матеріалів попереднього розслідування на предмет наявності підстав, які обґрунтовують достатню підозру у вчиненні злочину обвинуваченим.

Стадія віддання до суду розпочинається з направлення прокуратурою до суду обвинувального висновку, який згідно з §200 Розділу IV Книги II КПК ФРН має містити таку інформацію: 1) про обвинуваченого; 2) про діяння, що ставиться йому в провину; 3) про час і місце вчинення такого діяння; 4) про передбачені законом ознаки кримінально караного діяння; 5) вказівку на кримінально-правову норму, яка передбачає відповідальність за вчинене діяння. Далі в обвинувальному акті повинні вказуватись засоби доказування, суд, у якому має здійснюватись судовий розгляд, дані про захисника [2, с. 250]. Таким чином, як зазначає В. Бойльке, обвинувальний висновок у кримінальному процесі ФРН визначає предмет судового розгляду, дає змогу обвинуваченому заздалегідь визначитись із предметом захисту [3, с. 169], а також слугує в суді своєрідним вказівником для розробки доказової бази.

Крім обвинувального висновку, до суду надсилаються всі матеріали кримінальної справи (§199(2) Розділу IV Книги II КПК ФРН). Таке положення закону постає із самої суті стадії віддання до суду, оскільки перевірка судом обґрунтованості підозри у вчиненні обвинуваченим злочину не може відбуватись без дослідження всіх доказів, зібраних прокуратурою, які містяться в матеріалах кримінальної справи.

Якщо за результатами стадії віддання до суду суд дійде висновку про наявність достатніх підстав вважати, що обвинувачений вчинив злочин, який ставиться йому в провину відповідно до обвинувального висновку, він приймає рішення про відкриття основного судового розгляду (§203 Розділу IV Книги II КПК ФРН). При цьому якщо суд вбачає підстави для зміни обвинувачення, то в рішенні про відкриття основного судового розгляду вказується це змінене обвинувачення. Подібна зміна можлива за таких умов:

- 1) якщо пред'явлено обвинувачення у вчиненні декількох злочинних діянь, проте підстави для відкриття основного судового розгляду наявні лише щодо одного або деяких із них;
- 2) якщо кримінальне переслідування, згідно з §154а Розділу I Книги II КПК ФРН, обмежується «окремими частинами діяння» або ці частини знову включено в обвинувачення;
- 3) якщо з правової позиції діяння має кваліфікуватися за іншою нормою кримінального закону, ніж та, що вказана в обвинувальному висновку;
- 4) якщо кримінальне переслідування обмежується, згідно з §154а КПК ФРН, певними окремими порушеннями закону, вчиненими в межах одного діяння, або ці порушення закону знову включено до провадження [2, с. 253].

Після прийняття рішення про відкриття основного судового розгляду обвинувачений набуває статусу підсудного – *Angeschuldigter* (§ 157 Розділу I Книги II КПК ФРН).

Таким чином, межі судового розгляду в кримінальному процесі ФРН остаточно формуються на стадії віддання до суду та визначаються обвинувальним висновком, який враховує зміни (якщо такі були), внесені судом до обвинувачення під час вирішення питання про відкриття основного судового розгляду.

Судовий розгляд має розпочатись не раніше, ніж через тиждень після вручення підсудному виклику. Якщо цього строку не дотримано, підсудний має право вимагати відкладення розгляду справи (§217 КПК ФРН). Участь прокурора в судовому розгляді є обов'язковою (§226 Розділу VI Книги II КПК ФРН). При цьому згідно з §243 КПК ФРН прокурор у суді лише представляє обвинувачення. У теорії кримінального процесу ФРН підкреслюється, що прокурор не є стороною кримінального процесу, а лише підтримує публічне обвинувачення на стадії віддання до суду та стадії судового розгляду як «безпристрасна сторона» [3, с. 62; 4, с. 432; 5, с. 29]. Головне завдання прокуратури – не доказування винуватості, а з'ясування повної картини події злочину [6, с. 186].

У судовому розгляді суд у межах обвинувачення, пред'явленого відповідно до обвинувального висновку, має право та зобов'язаний діяти самостійно: з метою встановлення істини він зобов'язаний дослідити всі факти й докази, які мають значення для прийняття рішення (§ 244 Розділу VI Книги II КПК ФРН); під час прийняття кінцевого рішення в справі суд не пов'язується оцінкою діяння, покладеною в основу рішення про відкриття основного судового розгляду [7, с. 11].

Згідно з §264 Розділу VI Книги II КПК ФРН предметом вироку суду є «вказане в обвинувальному висновку діяння в тому вигляді, у якому воно постає за результатами проведення судового розгляду». При цьому суттєвим обмеженням права на зміну обвинувачення та водночас гарантією права на захист виступають положення КПК ФРН, згідно з якими «підсудний не може бути засуджений за іншою нормою кримінального закону, ніж та, що вказана в допущеному до судового розгляду обвинувальному акті, якщо він не був заздалегідь повідомлений про зміну правової оцінки вчиненого ним діяння та не отримав можливості підготуватись до захисту» (§265 КПК ФРН). Аналогічне правило діє у випадку, коли в судовому розгляді вперше виявляються передбачені кримінальним законом обставини, що обтяжують покарання [2, с. 276]. Обов'язок суду вказати обвинуваченому про зміну обвинувачення, як зазначає В. Бойльке, кореспондує його обов'язку встановити істину в справі, забезпечити належне її розслідування, а також конкретизує право обвинуваченого на захист [3, с. 220-221]. За клопотанням підсудного суд відкладає судовий розгляд для надання підсудному можливості підготуватись до захисту проти зміненого обвинувачення.

Водночас закон зазвичай не допускає поширення судового розгляду на діяння, не вказане в обвинувальному висновку. У разі необхідності притягнення підсудного до кримінальної відповідальності за інше діяння, ніж те, що вказане в обвинувальному висновку, закон вимагає пред'явлення нового обвинувачення. Якщо ж прокурор під час основного судового розгляду, згідно з § 266 Розділу VI Книги II КПК ФРН, поширює обвинувачення на інші злочинні діяння підсудного, то суд своїм рішенням може приєднати їх до поточного провадження, лише якщо ці діяння підсудні цьому ж суду та якщо із цим згоден сам обвинувачений [2, с. 277; 3, с. 222, 284-285]. Додаткове обвинувачення в такому разі може бути пред'явлене прокурором усно з дотриманням вимог закону, встановлених до змісту обвинувального акта.

Отже, основною метою доказування в кримінальному судочинстві ФРН є встановлення об'єктивної (матеріальної) істини. У судовому розгляді в першій інстанції обов'язок щодо встановлення істини

покладається на суд, у зв'язку із чим він виступає активним суб'єктом доказування, наділеним широкими дискреційними повноваженнями, згідно з якими може «по совісті й честі» вживати всі необхідні заходи для встановлення істини. Тому саме суд виступає суб'єктом зміни обвинувачення в суді першої інстанції, тоді як прокурор лише висловлює думку про необхідність такої зміни.

Кримінально-процесуальне законодавство ФРН не допускає під час судового розгляду поширення обвинувачення на осіб, не вказаних в обвинувальному акті, однак передбачає можливість зміни правової кваліфікації та обсягу обвинувачення під час судового розгляду, проте лише у встановлених межах та у встановленому порядку. Натомість як забезпечення права обвинуваченого на захист законодавство зобов'язує заздалегідь повідомити останнього про зміну обвинувачення, передбачає наявність його згоди на розгляд додаткового обвинувачення в одному провадженні з первісним, надає можливість клопотати про відкладення розгляду справи з метою підготовки до захисту.

ЛІТЕРАТУРА

1. Strafprozessordnung (StPO) : Zuletzt geändert durch Art. 14 Nr. 7 G v. 20.10.2015/1722 [Electronic resource]. – Access mode : <http://www.gesetze-im-internet.de/stpo/BJNR006290950.html>.
2. Головенков П. Уголовно-процессуальный кодекс Федеративной Республики Германия – Strafprozessordnung (StPO) : научно-практический комментарий и перевод текста закона со вступительной статьей профессора Уве Хельманна «Введение в уголовно-процессуальное право ФРГ» / П. Головенков, Н. Спица. – Universitätsverlag Potsdam, 2012. – 404 с.
3. Бойльке В. Уголовно-процессуальное право ФРГ : учеб. [6-е изд., с доп. и изм.] / В. Бойльке ; пер. с нем. Я.М. Плошкиной ; под ред. Л.В. Майоровой. – Красноярск : РУМЦ ЮО, 2004. – 352 с.
4. Гуценко К.Ф. Уголовный процесс западных государств / К.Ф. Гуценко, Л.В. Головкин, Б.А. Филимонов. – М. : Зерцало-М., 2001. – 528 с.
5. Нимеллер М. Уголовное судопроизводство и роль прокуратуры в Германии / М. Нимеллер // Российская юстиция. – 1994. – №1 0. – С. 28-30.
6. Смирнов А.В. Модели уголовного процесса / А.В. Смирнов. – СПб. : «Наука», ООО «Издательство «Альфа», 2000. – 224 с.
7. Щукин М.Д. Прокурор в уголовном процессе Германии : автореф. дисс. на соиск. науч. степ. канд. юрид. наук : спец. 12.00.09 «Уголовный процесс, криминалистика ; оперативно-розыскная деятельность» / М.Д. Щукин. – М., 2004. – 26 с.

REFERENCES

1. Strafprozessordnung (StPO) : Zuletzt geändert durch Art. 14 Nr. 7 G v. 20.10.2015/1722, available at : <http://www.gesetze-im-internet.de/stpo/BJNR006290950.html>.
2. Holovenkov, P. and Spica, N. (2012), *Uholovno-processualnyy kodeks Federativnoy Respubliki Germaniya – Strafprozessordnung (StPO) – nauchno-prakticheskiy kommentariy i perevod teksta zakona so vstupitel'noy statey professora Uve Helmanna «Vvedenie v uholovno-protsessualnoe pravo FRG»* [Criminal and Procedural Code of Federal Republic of Germany – Strafprozessordnung (StPO) – scientific and practical resume and text of law translation with the introductory article of professor Uve Helman „Introduction to the procedural law of FRG”], Universitätsverlag Potsdam.
3. Boylke, V. (2004), *Uholovno-protsessualnoe pravo FRG : ucheb.* [Criminal and procedural law of the FRG: textbook], Translated by Ploshkina, Ya.M., Krasnoyarsk, Russia.
4. Hutsenko, K.F., Holovko, L.V. and Filimonov, B.A. (2001), *Uholovnyy protsess zapadnykh hosudarstv* [Criminal code of Western states], Zertsalo-M, Moscow, Russia.
5. Nimeller, M. (1994), “Criminal court procedure and role of prosecution office in Germany”, *Rossiyskaya yustitsiya*, no. 10, pp. 28-30.
6. Smirnov, A.V. (2000), *Modeli uholovnoho protsessa* [Criminal process models], «Наука», ООО «Izdatelstvo «Alfa», Saint Petersburg, Russia.
7. Shchukin, M.D. (2004), “Prosecutor in the criminal process of the FRG”, Thesis abstract for Cand. Sc. (Jurisprudence), 12.00.09, Russian university of friendship of people, Moscow, Russia.